

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Kansallinen senioriliitto arvioi, että vanhusasiavaltuutetun roolin vaikuttavuus uhkaa jäädä käytännössä vähäiseksi. Lakiesityksessä vanhusasiavaltuutetulla ei ole oikeuksia puuttua konkreettisesti ikäihmisten ongelmatilanteisiin.

Senioriliitto uskoo, että vanhusasiavaltuutetun selvityksillä voidaan lisätä tietoisuutta ikääntyneiden asemasta. Hyvien viestinnällisten keinojen avulla ikäihmisten asemasta saattaa tulla julkisuuteen lisää tietoa valtuutetun kautta.

Julkinen tiedonsaanti puolestaan voi edistää ikääntyneiden oikeuksia – riippuen siitä, miten tiedot vaikuttavat käytännössä toimiviin viranomaisiin.

Valtuutetulla ei olisi oikeutta salassa pidettäviin tietoihin eikä toimivaltaa tehdä tarkastuksia esimerkiksi vanhusten asumisyksiköihin. Esitämme, että vanhusasiavaltuutetulla olisi tarkoin määritellyissä tilanteissa pääsy salassa pidettäviin tietoihin.

Senioriliitto näkee, että vanhusasiavaltuutetun konkreettisen työkeino on vuosittainen kertomus. Valtuutettu voisi tehdä kertomuksessaan ehdotuksia havaitsemiensa ongelmien korjaamiseksi sekä toimialaansa kuuluvien asioiden kehittämiseksi.

Vanhusasiavaltuutetulla on oltava riittävät taloudelliset voimavarat ja tarpeeksi henkilökuntaa vastaamaan yhteydenottoihin. Valtuutettu tarvitsee tuekseen myös tekijöitä, joilla on sosiaali- ja terveysalan asiantuntemusta sekä monipuolista kokemusta yhteiskunnallisesta viestinnästä.

Vanhusasiavaltuutetun säännöllinen yhteydenpito eläkeläisjärjestöihin ja kuntien vanhusneuvostoihin on tärkeää, sillä niissä tunnetaan ikääntyneiden arki paikallisella tasolla.

Vanhusasiavaltuutetun on kiinnitettävä kokonaisvaltaisesti huomiota ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Ikäihmisten osallisuuden lisääminen, liikunnan ja kulttuurin tukeminen sekä eläkeläisjärjestöjen toimintaedellytysten varmistaminen ovat tärkeitä.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Kansallinen senioriliitto pitää hyvänä, että vanhusasiavaltuutettu olisi toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton viranomainen. Liitto näkee, että vanhusasiavaltuutetun toimisto toimisi hyvin oikeusasiamiehen kansliassa, mikä vahvistaisi voimavaroja. Liitto ei ole vakuuttunut siitä, että valtuutettu sijoitettaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä.

Senioriliitto näkee, että vanhusasiavaltuutetun tehtävät tulee määritellä tarkkaan, jotta toiminta rajatuilla resursseilla olisi mahdollisimman vaikuttavaa. Lisäksi on vältettävä päällekkäisiä tehtäviä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Vanhusasiavaltuutettu olisi lapsiasiavaltuutetun kaltainen viranomainen ja toimisi lähes samantasoisella budjetilla. Valtuutetulla ei olisi toimivaltaa ratkaista yksittäistapauksia koskevia kanteluita.

Vanhusasiavaltuutettu voisi kuitenkin saada tietoa ja asiakirjoja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa valmistelua todellisten vaikutusmahdollisuuksien varmistamiseksi. Vanhusasiavaltuutetun vaikuttamisen keinoina olisivat aloitteet ja lausunnot. Valtuutetun tulisi lisäksi laatia ja teettää selvityksiä sekä julkaista raportteja.

Senioriliitto ei ole varma, riittävätkö valtuutetun keinot todelliseen vaikuttamistyöhön. Valtuutettu ei voi käytännössä tehdä itse juuri mitään, jos ikäihminen ottaa häneen yhteyttä kokemastaan epäkohdasta. Valtuutettu voi vain siirtää asian eteenpäin. Valtuutetun ja muiden viranomaisten yhteistyön pitää olla jatkuva.

Vanhusasiavaltuutetun tulee voida vaikuttaa siihen, että ikäihmisten omaa tahtoa kunnioitetaan.

Ikääntyneiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonnassa keskeisin valvova viranomainen olisi jatkossakin eduskunnan oikeusasiamies ja vanhusten huollon osalta sosiaali- ja terveydenhuollon erityisvalvontaviranomaiset.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoisi jatkossakin yhdenvertaisuuslain noudattamista ja ehkäisisi ikään perustuvaa syrjintää.

Ikääntyneet ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Ikääntyneiden kohtaamat haasteet riippuvat paitsi iästä myös useasta muusta tekijästä, kuten terveydestä, toimintakyvystä, taloudellisesta tilanteesta, asuinpaikasta, alkuperästä tai muusta vähemmistöasemasta.

Ikääntyneiden kohtaamat haasteet ulottuvat laajasti eri yhteiskunnan aloille. Ikääntyneiden aseman ja oikeuksien toteutumisen seuranta edellyttää laajaa ja monipuolista asiantuntemusta ja syvällistä perehtyneisyyttä.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Kansallinen senioriliitto toivoo, että ”vanhusasiavaltuutetulla” olisi toisenlainen nimi. Senioriliitto ehdottaa nimeksi ”Ikäihmisten valtuutettu”, ”seniorivaltuutettu” tai ”ikävaltuutettu”. Yksinkertainen nimi on aina valttia.

Myös ”vanhuusvaltuutettu” olisi parempi kuin ”vanhusasiavaltuutettu”, koska ei ole vain yhtä ”vanhusten asiaa”. Ikääntyneet kohtaavat yhteiskunnassa monia asioita, joita tulevan valtuutetun olisi hyvä nostaa esille julkiseen keskusteluun.

Saari Tiina

Kansallinen senioriliitto - Kansallisen senioriliiton hallitus 10.12.2020